

Ewa M. Ziólek

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin

<https://orcid.org/0000-0003-0167-5491>

KORESPONDENCJA PRZEORA JASNEJ GÓRY Z WŁADZAMI KSIĘSTWA WARSZAWSKIEGO W SPRAWIE SUM LOKOWANYCH W WIEDEŃSKIM BANKU MIEJSKIM

Mało znanym epizodem z dziejów relacji kościelno-państwowych w Księstwie Warszawskim jest sprawa sum kapitałowych klasztoru jasnogórskiego ulokowanych w Wiedeńskim Banku Miejskim¹. Nie wspominają o niej autorzy prac dotyczących dziejów konwentu paulińskiego². Problem wynikał stąd, że klasztor pełnił istotną rolę zarówno w życiu religijnym i dziejach Kościoła na ziemiach polskich, jak i w historii politycznej i wojskowej Polski przedrozbiorowej, a także w epoce napoleońskiej. Wiązało się to z funkcją twierdzy, co przyczyniło się z konieczności do uczestnictwa Jasnej Góry w konkretnych działaniach wojennych od czasów potopu szwedzkiego, po dwa oblężenia w czasach napoleońskich.

Jako ważne miejsce kultu religijnego, klasztor przez wieki uzyskiwał liczne nadania i fundacje³. W trakcie różnych działań wojennych stawały się one pożądanym łupem walczących. Jednym z takich trudnych dla Jasnej Góry momentów w dziejach był czas konfederacji barskiej. Wówczas twierdza, pozostająca ważnym obiektem militarnym, była trzykrotnie zajmowana przez konfederatów barskich, a dobra klasztorne wielokrotnie plądrowane przez wszystkie strony konfliktu⁴. Aby uniknąć utraty kwot pochodzących z oszczędności własnych

¹ Wiener Stadtbank był pierwszym bankiem państwowym w Austrii. Został założony przez cesarza Józefa I w 1705 r.

² W. Kęder, *Jasna Góra wobec przemian politycznych Rzeczypospolitej w latach 1661–1813*, „Studia Claromontana”, t. 13, 1993, s. 7–206; D. Ziótkowski, *Jasna Góra w czasach Księstwa Warszawskiego 1806–1813 (analiza wybranych problemów)*, „Ziemia Częstochowska”, t. 23, 1996, s. 45–78; S. Szafraniec, *Konwent Paulinów Jasnogórskich 1382–1864*, Rzym 1966.

³ S. Szafraniec, op. cit., s. 12–20.

⁴ Szeroko na ten temat napisał Władysław Konopczyński (*Konfederacja barska*, t. 1–2, Warszawa 1936–1938), a współcześnie wiele uwagi temu zagadnieniu poświęcił Wojciech Kęder, op. cit., s. 154–169; tenże, *Fortalitium Marianum w czasach konfederacji barskiej 1768–1772*, „Studia Claromontana”, t. 9, 1988, s. 201–237; R. H. Bochenek, *Twierdza Jasna Góra*, Warszawa 1997, s. 165–185.

konwentu paulini zdecydowali wówczas o ulokowaniu dwóch sum kapitałowych w wysokości 2300 złp i 57 500 złp w Wiedeńskim Banku Miejskim. Miało to miejsce 20 III 1769 r. Od tej pory klasztor otrzymywał roczną prowizję w wysokości 4 procent.

Rozbiory Polski w tej sprawie nic nie zmieniły, mimo że klasztor jasnogórski już w 1793 r. znalazł się w zaborze pruskim. Wprawdzie polityka państw zaborczych szła w tym kierunku, żeby wstrzymać wypłaty dochodów z majątków właścicieli będących poddanymi sąsiednich monarchów, co *de facto* oznaczało zagarnięcie ogromnych dóbr na rzecz skarbów państwa poszczególnych krajów⁵, ale nie dotyczyło to sum nie będących bezpośrednim uposażeniem, zdeponowanych w bankach. Sytuacja zmieniła się 1 VI 1798 r., kiedy cesarz Franciszek II wydał dekret, na mocy którego na prowizje od kapitałów w bankach austriackich nałożono podatek w wysokości 30%, a zagranicznym posiadaczom wręcz zaprzestano wypłacania tych prowizji⁶. Biorąc pod uwagę chronologię zdarzeń nie należy łączyć tego faktu ze wzmiankowaną powyżej polityką zaborców, ale raczej z sytuacją międzynarodową Austrii, która kilka miesięcy wcześniej przegrała wojnę z Francją i 17 X 1797 r. została zmuszona do podpisania pokoju w Campo Formio. Skutkiem kilkuletniej wojny, której ciężar w dużej mierze spoczywał na barkach armii austriackiej, było bankructwo Austrii i konieczność ratowania skarbu państwa. Cesarz uznał więc, że najlepiej zrobić to kosztem poddanych, szczególnie innych monarchów.

W takich okolicznościach konwent jasnogórski zażądał zwrotu obu sum, co spotkało się ze stanowczą odmową, a jej koronnym argumentem było stwierdzenie, że wobec wyniszczenia Austrii długą wojną cesarz musi zadbać o dobro własnych poddanych bardziej niż obcych. W tej sytuacji paulini zwrócili się do króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III z prośbą o pomoc i interwencję w Wiedniu. Chcieli zarówno przywrócenia należnych prowizji, jak i interwencji w sprawie odzyskania całości sum. Pruscy ministrowie faktycznie podjęli gorliwe starania w Wiedniu. Wysiłki te były podyktowane głównie polityką Berlina polegającą na ściąganiu do kraju wszystkich funduszy lokowanych za granicami państwa. Była to próba realizacji dekretu z 1796 r. nakazującego wypowiedzenie wszelkich kapitałów zagranicznych i ulokowanie ich w Prusach⁷. Władze austriackie pozostały wobec pruskich nacisków nieugięte, choć Berlin do kwietnia 1806 r. podejmował starania o przejęcie paulińskich sum⁸. W ich trakcie pruscy urzędnicy zażądali przekazania obligacji do kamery kaliskiej. W rękach paulinów pozostały jednak kopie wierzytelne tychże obligacji.

⁵ Ideą przyświecającą państwom oświeconego absolutyzmu był brak zgody na jakąkolwiek jurysdykcję pochodzącą spoza granic kraju. Zasadę tę rozciągano też na kwestie własnościowe, głównie w odniesieniu do majątków kościelnych. W ten sposób rząd pruski zagarnął już w 1793 r. uposażenie kapituły krakowskiej, tzw. latyfundium pabianickie. Było więc oczywiste, że władze austriackie uczynią podobnie w odniesieniu do dóbr kościelnych poddanych króla pruskiego, znajdujących się w Austrii, zob. B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do 1795 r.*, t. 2: *Kapituła katedralna*, Kraków 1999, s. 262–263.

⁶ Archiwum Jasnej Góry (dalej: AJG), sygn. 931: Akta i dokumenty dotyczące funduszów i kapitałów konwentu OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie z lat 1793–1824, s. 9–10.

⁷ J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Południowe 1793–1806. Studium historyczno-prawne*, Wrocław 1957, s. 239.

⁸ AJG, sygn. 931, s. 208 i nn.

Sytuacja uległa zmianie w 1809 r., po przegraniu przez Austrię wojny z Napoleonem. Podjęte wówczas rokowania, mające zakończyć się pokojem w Schönbrunn, wydały się dobrym pretekstem do ponowienia próby odzyskania wspomnianych kwot. Z perspektywy ówczesnego przeora klasztoru, Hilariona Szuffranowicza⁹, kwestia ta była o tyle istotna, że konwent, na skutek kilkakrotnych zmian granic państwowych oraz polityki pruskiej wobec zakonów, utracił wiele fundacji i dóbr, a zabudowania klasztorne i kościoła jasnogórskiego wymagały pilnego remontu¹⁰. Wobec tego przeor zwrócił się do rządu Księstwa Warszawskiego, za pośrednictwem prefekta departamentu kaliskiego Antoniego Garczyńskiego, o przedstawienie tej kwestii Napoleonowi. By zapewnić życzliwe podejście do sprawy władz Księstwa, konwent zdecydował przenieść na rząd polski prawo własności do obligacji bankowych i całej kwoty wraz z odsetkami. Zostało to dokonane aktem notarialnym w dniu 21 VII 1809 r. przez przeora H. Szuffranowicza i o. Anastazego Wiercińskiego występujących w imieniu konwentu. Zastrzegli oni jedynie, że w zamian rząd sfinansuje koszt remontu kościoła jasnogórskiego i kościoła w Starej Częstochowie. Był nim kościół i klasztor św. Barbary użytkowany wówczas przez wojsko jako lazaret. Resztę sumy zakon przeznaczał na potrzeby wojskowe twierdzy częstochowskiej¹¹. Był to więc tylko formalny akt darowizny na rzecz państwa. Jego dokumentacja, za pośrednictwem prefektury kaliskiej, została przesłana do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Księstwa Warszawskiego.

Równocześnie przeor posłał 12 VIII 1809 r. pisemną informację o podjętych krokach do księcia Józefa Poniatowskiego¹². Zaangażowanie zarówno władz cywilnych, jak i wojskowych stanowiło nie tylko rodzaj zabezpieczenia sprawy. Ówczesne władze zakonu uważały Poniatowskiego za szczególnego protektora i dobrodzieja klasztoru¹³. W dodatku w 1809 r. oficjalnie reprezentował on cesarza Napoleona na terenie zdobytej na Austrii Galicji, sądzono zatem, że uda się dotrzeć do Napoleona, będącego jedyną instancją władną pomyślnie załatwić sprawę. Formalna cesja kapitału jasnogórskiego na rzecz państwa spotkała się z pozytywną reakcją księcia, o czym świadczy pismo, wystosowane w jego imieniu przez ówczesnego szefa sztabu, pułkownika Józefa Rautenstraucha,

⁹ Hilarion Szuffranowicz był przeorem jasnogórskim przez dwie kadencje, od września 1807 do października 1810 r. i od października 1810 do lutego 1814 r. W okresie od 7 II 1814 do 22 XI 1819 r. był wikariuszem generalnym (protogenerałem) Kongregacji Polskiej Zakonu św. Pawła Pustelnika, zob. S. Szafraniec, op. cit., s. 114, 120.

¹⁰ Władze pruskie dążyły do znaczącego ograniczenia życia monastycznego na ziemiach polskich i podporządkowania go nadzorowi państwowemu. Temu celowi służyło zajęcie uposażeń kościelnych i wypłata duchowieństwu tzw. kompetencji. Ponadto alienacja dóbr zakonnych powodowała upadek wielu szkół prowadzonych przez zakony, co wpisywało się w politykę pruską germanizacji poprzez system edukacyjny, zob. E. M. Ziółek, *Między tronem i ołtarzem. Kościół i państwo w Księstwie Warszawskim*, Lublin 2012, s. 22–23, 30–32.

¹¹ AJG, sygn. 931, s. 215–216. Należy przypomnieć, że obligacji nie było już w Częstochowie bo, jak pamiętamy, władze pruskie nakazały ich zdeponowanie w kamerze kaliskiej. Natomiast przeor liczył, że na skutek trwającej wówczas wojny z Francją Prusacy nie zdołali ich wywieźć do Berlina i należy szukać ich w aktach kamery, zob. AJG, sygn. 931, s. 257, 269, 270.

¹² AJG, sygn. 931, s. 287.

¹³ E. M. Ziółek, op. cit., s. 515, 517.

zawierające obietnicę zajęcia się sprawą¹⁴. Natomiast korespondencja kierowana do Poniatowskiego rozminęła się z pismem wysłanym do klasztoru przez ministra spraw wewnętrznych Jana Pawła Łuszczewskiego, stanowiącym odpowiedź na dokumenty nadesłane za pośrednictwem prefektury kaliskiej, która pośredniczyła w korespondencji¹⁵. Datowane ono było na 8 VIII 1809 r. Łuszczewski wyrażał w nim podziękowanie przeorowi za darowiznę podkreślając zarazem, że wydobycie z banku wiedeńskiego obu sum nie będzie możliwe. Wynikać miało to z dwóch przesłanek. Jedną stanowić miała konwencja rozbiorowa i idące za nią inne postanowienia, w tym uznanie przez monarchów dokonujących rozbiorów tego typu kapitałów za własne, a drugą była kwestia obligacji. Według wiedzy ministerstwa pruska kamera miała zwrócić do Wiednia oryginały obligacji. Co prawda paulini wątpili w to, czy w obliczu wojny z Francją w 1806 r. pruscy urzędnicy zdążyli to zrobić, niemniej wydaje się niemal pewne, że w prefekturze kaliskiej nie odnaleziono tych dokumentów. Być może zostały one przesłane do Berlina. Wydaje się jednak, że rząd w Warszawie nie chciał w tym momencie podejmować kroków dla rozstrzygnięcia partykularnego sporu, gdy zaistniała możliwość wywalczenia powiększenia terytorium Księstwa. Wskazywać na to może argumentacja ministra, który niejako uznawał prawomocność umowy pomiędzy mocarstwami rozbiorowymi dotyczącej regulowania kwestii spornych, przy jednoczesnym nieuznawaniu przez rząd Księstwa aktu rozbiorów. Wspomniane umowy były wtórne wobec głównej konwencji rozbiorowej. Jeżeli więc nie uznawano aktu rozbiorów, to i ich dalsze następstwa winny być traktowane jako niebyłe. Dalszą kwestią było to, że rząd pruski również nie zamierzał dzielić się z Austriakami funduszami kościelnymi, na co wskazywał dekret z 1796 r. nakazujący odzyskanie i ulokowanie w Prusach wszelkich funduszy zdeponowanych w innych państwach. Ponadto należy pamiętać, że strata funduszy nie nastąpiła w momencie rozbiorów, a w 1798 r. na podstawie innego dekretu Franciszka II, zatem nie mogła mieć w tym wypadku zastosowania umowa, na którą powoływał się Łuszczewski. Wydaje się więc uzasadnione domniemanie, że rząd Księstwa, skupiający się wówczas na negocjacjach terytorialnych, nie chciał wprowadzać kwestii mniej istotnych, gdy ważyły się losy powiększenia terytorium państwa. Stąd też jest bardziej zrozumiałe odwołanie się przez przeora Szuffranowicza do protekcji księcia Józefa. Sprawa ta nie została jednak wówczas podjęta na żadnym szczeblu, a do 1815 r. nie nadarzyła się już okazja, aby powrócić do tej kwestii. Nie znaczy to jednak, że konwent o niej zapomniał. Próbowano odzyskać obie sumy jeszcze w okresie Królestwa Polskiego, również przez pośrednictwo władz państwowych, natomiast faktem jest, że nie zostały one nigdy odzyskane¹⁶. Upadek powstania listopadowego przekreślił możliwość dalszego ich dochodzenia.

Omawiany akt cesji obu sum na rzecz państwa, jak też cała korespondencja z nim się wiążąca, przechowywane są w Archiwum Jasnej Góry, pod sygnaturą 931. Jest to księga zszyta wtórnie, licząca 304 strony, duża ich część jest

¹⁴ AJG, sygn. 1690: Akta i dokumenty dotyczące fortecy na Jasnej Górze z lat 1806–1901, s. 45.

¹⁵ AJG, sygn. 931, s. 275–276.

¹⁶ Sprawa była podnoszona w latach: 1817, 1827, 1829. AJG, sygn. 931, s. 303–304.

niezapisana. Większość z nich stanowi korespondencja z władzami pruskimi. Są to pisma sporządzone w języku niemieckim (kancelaria pruska) oraz łacińskim i polskim, część korespondencji niemieckiej była tłumaczona na język polski. Dokumenty pochodzące z okresu Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego zostały napisane wyłącznie w języku polskim. Tylko dokumenty przychodzące są oryginałami, pisma wychodzące z klasztoru są zaś odpisami, kopiami lub brulionami.

Ponieważ interesujący nas dokument cesji stanowił zasadniczy przedmiot korespondencji, jego oryginał został przez prefekturę kaliską przekazany do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i nie zachował się do dziś. Dokument w Archiwum Jasnej Góry jest odpisem z oryginału. Jego stan zachowania nie jest najlepszy; jest on poplamiony i rozdarty w jednym miejscu, co powoduje trudności w odczytaniu pełnego tekstu. Szczególnie duże zabrudzenia i zniszczenia widoczne są w dolnej partii strony 215, czyli pierwszej interesującego nas dokumentu. Zdecydowanie lepszy jest stan zachowania kopii pisma ministra Łuszczewskiego do prefekta departamentu kaliskiego oraz kopii listu skierowanego przez przeora do księcia Józefa. Odpowiedź na to pismo ze sztabu, sygnowane przez tymczasowego szefa sztabu pułkownika Rautenstraucha, znajduje się pod sygnaturą 1690. Dokument zachował się dość dobrze; poza kilku zagnieceniami nie wykazuje żadnych zniszczeń.

Teksty źródłowe¹⁷

1.

Częstochowa, 21 VII 1809 r.

Cesja sum zdeponowanych w Banku Miejskim Wiedeńskim przez OO. Paulinów na rzecz rządu polskiego.

AJG, sygn. 931: Akta i dokumenty dotyczące funduszów i kapitałów konwentu OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie z lat 1793–1824, s. 215–216; j. pol., odpis.

Działo się w Częstochowie 21 lipca [1809 r.]

Stanęli osobiście w kancelarii podprefektury powiatu częstochowskiego niżej podpisanego¹⁸ podprefekta z Częstochowy J. Ks. Hilarion Szuffranowicz Przeor Konwentu Jasnogórskiego Ks. Ks. Paulinów i zarazem proboszcz kościoła częstochowskiego tegoż zakonu¹⁹, J. Ks. Anastazy Wierciński, prokurator Klasztoru Jasnogórskiego i podali do protokołu następującą, napisaną, z dobrej woli pochodzącą deklarację:

¹⁷ W tekstach źródłowych uwspółcześniono zapis liter i, y, j, pisownię dużą literą oraz interpunkcję. K. Lepszy, *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do połowy XIX w.* Warszawa 1953.

¹⁸ Podpisów brak, bo jest to odpis dokumentu.

¹⁹ Paulini posiadali ówczesnie dwa klasztory w Częstochowie, tj. klasztor na Jasnej Górze i przy kościele św. Barbary w mieście, określane jako staroczęstochowski. Przy nim funkcjonowała parafia, a proboszczami w tym okresie byli przeorowie Jasnej Góry.

Upatrując moment terażniejszy za prawdziwie najdogodniejszy do odzyskania prawej własności, którą rząd austriacki [...] ²⁰ zaprzeczył konwentowi jasnogórskiemu i staroczęstochowskiemu, przedsięwzięliśmy upraszać rządu terażniejszego, aby się [...] interesować za naszymi konwentami Najjaśniejszego Cesarza Francuzów, króla włoskiego, protektora Ligi Reńskiej i wskrzesiciela Ojczyzny, Napoleona Wielkiego, odebraniem z Banku Wiedeńskiego Miejskiego sum resp[ective] ²¹ 57500 i 2300 zł konwentom naszym należących się, jak zaświadczaają obligacje bankowe tu w kopii autentycznej załączone dn. 20 marca 1769 roku nr 41606 i 41517.

Provizja od tych sum po 4 procent należy się od dnia 20 września 1798 roku, względem których interes jest takowy:

Podczas Konfederacji Barskiej klasztery staroczęstochowski i jasnogórski unikając wszelkiej szkody od nieprzyjaciela, lokować przedsięwzięły swe sumy prywatnie i nie fundacyjalne na Banku Miejskim Wiedeńskim jako pod ów czas najpewniejszym. Od tych kapitałów rzeczono konwenta pobierały regularnie provizją aż do dnia 20 września 1798 roku. Bez żadnego oporu opłacał provizją Bank Wiedeński mimo [...] Polski rozbioru, bo rząd austriacki uważał dobra [...] nasze jako nie fundacyjne, ale [...] nie podpadały [...] z konwencji ²² pomiędzy dzielącymi dworami [...] pochodzącym, mocą których fundusze wszelkich zgromadzeń duchownych zagranicznych dostawały się rządowi tegoż kraju, w którym były hipotekowanymi.

W roku dopiero 1798 na dniu 14 grudnia monarcha austriacki wydał patent, który się załącza w oryginalnej „Gazecie Wiedeńskiej” nr 101, przez który chciał, by zagraniczni właściciele obligacji Banku Miejskiego Wiedeńskiego dopłacali do sum w tymże Banku ulokowanych [...] obciążenie monarchiczne tak względem kapitałów, jako też provizjów klasztery nasze, pod ów czas pod rządem pruskim będące, mimo najusilniejszych starań przez swych pełnomocników czynionych nie mogły pozyskać excepcji od tak niesprawiedliwej ustawy. I sumy te dotąd wraz z provizjami rząd austriacki zatrzymał.

Tak się nam rząd austriacki wypłacił za dobrodziejstwa uczynione przez nas jego wojsku rozproszonemu podczas 7-letniej wojny, jak krajowi polskiemu za uratowanie jego monarchy przez nieśmiertelnej pamięci Jana III króla polskiego ²³.

Upraszamy przeto J. W. Prefekta Departamentu Kaliskiego, aby raczył użyć takich środków, jakie uzna za najstosowniejsze do przedłożenia tego interesu najjaśniejszemu cesarzowi i królowi Napoleonowi Wielkiemu, ażeby Bank Wiedeński sumy wzwyż wspomniane był zniewolony oddać rządowi naszemu wraz

²⁰ Fragmenty wykropkowane (tu i poniżej) oznaczają tekst nieczytelny z powodu plam i innych uszkodzeń.

²¹ *Respective* — odpowiednio.

²² Chodzi o konwencję rozbiorową z 1795 r.

²³ Obok wspomnienia odsieczy wiedeńskiej z 1683 r. obaj ojcowie odnieśli się tu do dwóch epizodów z lat 1757 i 1759, kiedy to klasztor jasnogórski udzielił pomocy rannym żołnierzom austriackim ściganym przez wojska pruskie, a także — trochę pod przymusem — musiał użyć zaopatrzenia w żywność austriackim maruderom, zob. W. Kęder, *Jasna Góra wobec przemian politycznych*, s. 146.

z zaległą prowizją w monecie konwencjonalnej²⁴, bo w takiej pożyczyci. Które to sumy cedować chcemy rządowi naszemu pod tym jedynie warunkiem, ażeby z nich nieuchronnie potrzebne reparacje klasztorów i kościołów naszych, to jest na Jasnej Górze i w Starej Częstochowie przedsięwzięte były (gdź my w czasach teraźniejszych nie jesteśmy w stanie tego uczynić), a reszta aby użyta była na fortyfikację twierdzy częstochowskiej.

Oryginalne obligacje bankowe znajdują się w aktach bywszej kamery Południowo Pruskiej²⁵ Kaliskiej, któreśmy byli przymuszeni posłać dnia 8 lipca 1806 roku, a to na satysfakcją mandatu kameralnego kaliskiego (*januarij zapewne przez omyłkę; junij 1806 roku, nr 168. L.S. May G.*)²⁶

Nie mając już nic więcej do przydania niniejszy protokół *comparentes* własnoręcznie podpisali.

2.

b.m.d. [12 VIII 1809 r.]

List o. Hilariona Szuffranowicza, przeora Jasnej Góry, do księcia Józefa Poniatowskiego.

AJG, sygn. 931, s. 289–290; druga wersja tekstu — brulion listu, s. 287; j. pol., b. podpisu, b. d., kopia wierzytelna.

Jaśnie Oświecony Książę Panie, Protektorze Najłaskawszy²⁷.

Jaką deklaracją podały konwenta Jasnogórski i Staroczęstochowski do protokołu prześwietnej podprefekturze powiatu częstochowskiego, najdoskonalej załączona takowego protokołu kopia Jaśnie Oświeconej Waszej Książęcej Mości Panu i Najłaskawszemu Protektorowi wyjaśni.

Za czym niżej podpisany w imieniu obydwóch konwentów ścieląc się pod nogi pańskie, jako najpokorniej szuka szczególniejszej Jaśnie Oświeconego Waszej Książęcej Mości protekcji, ażeby za wspaniałym i poważnym interesowaniem się Pańskim pomieniona deklaracja pożądaną odebrała skutek. Za co jedyną będzie tych dwóch konwentów oraz całego Zakonu powinnością zanosić nieskończenie modły do Stwórcy Pana o długoletnie (w czerstwości zdrowia) życie i wszelkie powodzeń pomyślności. Z tym się w imieniu powyższym zapisując

Jaśnie Oświeconej Waszej Książęcej Mości Protektora Najłaskawszego najzobowiązanszym

²⁴ Zastrzeżenie dotyczące rodzaju monety jest zrozumiałe w kontekście sytuacji finansowej Austrii i Galicji po klęsce w wojnie 1809 r. W tym czasie rząd austriacki regulował swoje zobowiązania w tzw. bankocetlach, czyli banknotach. Wartość tego pieniądza systematycznie spadała i już w 1810 r. stał się on całkowicie bezwartościowy. Chodziło zatem o to, aby zwrot obu sum nastąpił w pieniądzu kruszcowym, a nie papierowym. O upadku bankocetli i jego skutkach, zob. E. M. Ziółek, op. cit., s. 247.

²⁵ Kwestie struktury administracyjnej po II rozbiórce Polski omówił Jan Wąsicki, *Ziemia polskie pod zaborem pruskim. Prusy Południowe*, passim.

²⁶ W nawiasie odniesienie do omyłki w dokumentacji kamery kaliskiej, która była dołączona do niniejszego aktu i przesłana do prefektury kaliskiej.

²⁷ Oba egzemplarze tego listu w Archiwum Jasnej Góry nie są datowane. Oryginał został wysłany z klasztoru do Krakowa w dniu 12 VIII 1809 r., o czym dowiadujemy się z odpowiedzi, jaka nadeszła ze Sztabu Generalnego w imieniu Poniatowskiego, zob. niżej.

3.

Kraków, 24 VIII 1809 r.

Pismo ze sztabu armii polskiej do o. Hilariona Szuffranowicza, przeora Jasnej Góry.

AJG, sygn. 1690: Akta i dokumenty dotyczące fortecy na Jasnej Górze z lat 1806–1901, s. 45; j. pol.

Wojska sprzymierzone w Kwaterze Głównej w Krakowie
dnia 24 sierpnia 1809 roku.

Sztab Generalny

Do J.W. Pana Gilarego (!) Szuffranowicza przeora Jasnogórskiego, proboszcza częstochowskiego.

J. O. Książę JMć Naczelný Wódz, odebrawszy list WWMć Pana z Częstochowy dnia 12 b.m. datowany, zlecił mi odpisać Mu, że pochwalając uczynek patriotyczny zakonów (!) Jasnogórskich i staroczęstochowskich, nie omieszka później o windykację tej sumy się starać.

Proszę przyjąć zapewnienie mojego szacunku

Pułkownik, szef Sztabu Głównego tymczasowy
Rautenstrauch²⁸

4.

Warszawa, 8 VIII 1809 r.

Odpowiedź Jana Pawła Łuszczewskiego, Ministra Spraw Wewnętrznych, na akt cesji z dnia 21 VII 1809 r.

AJG, sygn. 931, s. 275–276, j. pol., kopia.

Copie. Minister Spraw Wewnętrznych.

Odezwę W. Prefekta departamentu kaliskiego wraz z załączoną deklaracją konwentu Ks. Ks. Paulinów częstochowskich względem sum: pierwszej 51500, drugiej zaś 2300 zł ryńskich, jakoby w Banku Miejskim Wiedeńskim na dniu 20 miesiąca marca 1769 r. przez nich lokowanych, przed W. Podprefektem Powiatu Częstochowskiego uczynioną wraz z innymi aneksami do tego interesu ściągającymi się pod d[niem] 4 m[iesią]ca r[oku] b[ieżącego] do siebie odebrawszy przesłaną, ponieważ tak z tejsze odezwy, jako też i z przyrzeczonej deklaracji konwentu Ks. Ks. Paulinów Częstochowskich najmocniej przekonywam się, iż wzwyż wzmiankowane sumy na mocy konwencji pomiędzy 3-ma monarchami krajami Rzplitej Polskiej dzielącymi się zawartej, i następnej, że własności cesarza austriackiego uznane zostały i w tym celu dokumenta oryginalne wzmiankowanemu konwentowi częstochowskiemu służące, pomimo usilnej staranności jego z nakazu rządu pruskiego przez byłą kamerę kaliską odebrane i temuż

²⁸ Józef Rautenstrauch (1773–1842), w 1809 r. pułkownik, późniejszy generał; szef kancelarii Sztabu Głównego, którym kierował gen. Stanisław Fiszer. Został ciężko ranny w bitwie pod Raszynem (19 IV 1809 r.) i z tego powodu zastąpił go tymczasowo płk Rautenstrauch, zob. B. Gembarzewski, *Wojsko Polskie. Księstwo Warszawskie 1807–1814*, Warszawa 1905, s. 14; R. Bielecki, *Encyklopedia wojen napoleońskich*, Warszawa 2001, s. 494–495.

rządowi austriackiemu zwrócone i oddane były tak dalece, iż rzecz przez trzech samowładnych monarchów, w ów czas zadecydowana i do skutku przyprawiona, w terażniejszym czasie i zachodzących okolicznościach nie tylko wzruszona, ale też ani nawet proponowaną być nie może.

Za czym z tych powodów Minister Spraw Wewnętrznych dobrą chęć wzwyż rzeczzonego konwentu Ks. Ks. Paulinów częstochowskich mile przyjąwszy, iż takowej do skutku przyprowadzić możności nie widzi, a stąd do opinii W. Prefekta przychylić się nie może, niniejszym deklaruje i oświadcza.

W Warszawie, dnia 8 aug[usta] 1809

podp. J. Łuszczewski; W. Fiszer

Zgodność Kurzyński

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Jasnej Góry:

sygn. 931: Akta i dokumenty dotyczące funduszków i kapitałów konwentu OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie z lat 1793–1824.

sygn. 1690: Akta i dokumenty dotyczące fortecy na Jasnej Górze z lat 1806–1901.

Opracowania

Bielecki Robert, *Encyklopedia wojen napoleońskich*, Warszawa 2001.

Bochenek Ryszard Henryk, *Twierdza Jasna Góra*, Warszawa 1997.

Gembarzewski Bronisław, *Wojsko Polskie. Księstwo Warszawskie 1807–1814*, Warszawa 1905.

Kęder Wojciech, *Fortalitium Marianum w czasach konfederacji barskiej 1768–1772*, „*Studia Claromontana*”, t. 9, 1988, s. 201–237.

Kęder Wojciech, *Jasna Góra wobec przemian politycznych Rzeczypospolitej w latach 1661–1813*, „*Studia Claromontana*”, t. 13, 1993, s. 7–206.

Konopczyński Władysław, *Konfederacja barska*, t. 1–2, Warszawa 1936–1938.

Kumor Bolesław, *Dzieje diecezji krakowskiej do 1795 r.*, t. 2: *Kapituła katedralna*, Kraków 1999.

Lepszy Kazimierz, *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do połowy XIX w.* Warszawa 1953.

Szafraniec Sykstus, *Konwent Paulinów Jasnogórskich 1382–1864*, Rzym 1966.

Wąsicki Jan, *Ziemia polska pod zaborem pruskim. Prusy Południowe 1793–1806. Studium historyczno-prawne*, Wrocław 1957.

Ziółek Ewa M., *Między tronem i ołtarzem. Kościół i państwo w Księstwie Warszawskim*, Lublin 2012.

Złotkowski Dariusz, *Jasna Góra w czasach Księstwa Warszawskiego 1806–1813 (analiza wybranych problemów)*, „*Ziemia Częstochowska*”, t. 23, 1996, s. 45–78.

**Ewa M. Ziótek, Correspondence of the Abbot of Jasna Góra
with the authorities of the Duchy of Warsaw concerning deposits placed
with the Vienna City Bank (Wiener Stadtbank)**

Summary

The publication comprises correspondence between the Abbot of the Jasna Góra Monastery Hilarion Szuffranowicz, and the authorities of the Duchy of Warsaw, represented by the Minister of Interior Jan Paweł Łuszczewski, and the Chief Commander Prince Józef Poniatowski. The correspondence pertains to recovering from in Wiener Stadtbank two deposits made by the Jasna Góra Pauline monastery. The funds were deposited in the Viennese bank at the time of the Bar Confederation (1768–1772), and were taken over by the Austrians in 1798 by virtue of a decree by Emperor Francis II. In 1809, after the victorious campaign and the capture of a large part of Galicia by the Polish army, the Pauline monks of Częstochowa made efforts to recover the two deposits with due interest. In order to obtain the help of the government of the Duchy of Warsaw, they ceded the funds to the Polish state.

Słowa kluczowe: Księstwo Warszawskie, Jasna Góra, wojna polsko-austriacka 1809 r.

Keywords: The Duchy of Warsaw, Jasna Góra, the Polish-Austrian War of 1809